

set gennem årene, både som resultat af den voksende mængde af historikere og af en måske klarere redaktionel holdning.

Om den formelle form som hyldest til

en forsker er nødvendig, kan diskuteres. Men det er næppe i sig selv urimeligt at lade de spredte blomster samle til buketter ved væsentlige knudepunkter i de faglige netværker.

Norden og Europa 800-1200

Af Anders Bøgh

Else Roesdahl (red.): *Viking og Hvidekrist. Norden og Europa 800-1200*. (Nordisk Ministerråd i samarbejde med Europarådet, 1992). 432 s.

Niels Lund (red.): *Norden og Europa i vikingetid og tidlig middelalder*. (Museum Tusulanums Forlag, 1993). 232 s., 230 kr.

At gense kataloget fra den store vikingetids- og middelalderudstilling i 1992-93 giver kun anledning til de bedste minder. De 617 udsøgte museumsnumre udlånt af 85 forskellige institutioner i 15 lande bibragte i hvert fald mig mit voksenlivs største museumsoplevelse. Det store og overordentlig flot udstyrede katalog lever til fulde op til standarden. Der er beskrivelser og (næsten) billeder af alle de 617 numre, men dertil kommer, at halvdelen af bogen består af 41 artikler om vist alle tænkelige historiske, kulturhistoriske, arkæologiske, kunsthistoriske, litteraturhistoriske osv. aspekter af emnet. De er skrevet af omtrent lige så mange forfattere fra mange forskellige lande, som vist overalt må siges at udgøre den højeste sagkundskab på de respektive områder. Det er således svært at finde noget at brokke sig over i denne pragtfulde publikation. Dog, jeg har svært ved at forstå, at man har placeret en artikel om de

islandske sagaer først af alt og endda før indledningen, ligesom jeg har svært ved at »købe« den opfattelse, at runesten skulle have tjent som en slags dødsannoncer i forbindelse med vigtige personers dødsfald (s. 164). Det forekommer at have været nok så hensigtsmæssigt at lyse sligt og deraf følgende dispositioner over vedkommendes ejendom mv. på tingene. Den eneste (lille) faktuelle fejl, det er lykkedes mig at finde, skal jeg spare læseren for.

I forbindelse med udstillingen fik man ved Københavns Universitet den idé, at man ville afholde en offentlig forelæsningsrække til uddybning af emner og temaer af relevans for sagen. Disse forelæsninger fik man gennemført, og endda ud på tryk allerede samme år, som de var blevet holdt. I mangt og meget overlapper disse 12 forelæsninger naturligvis artiklerne i kataloget, men i betragtning af, at der er tale om for det meste andre personer end de, der har skrevet dér, at artiklerne er væsentlig længere, samt at nogle af forfatterne faktisk har noget originalt på sinde, er det nu alligevel umagen værd at læse i bogen. Enkelte af artiklerne virker dog lidt for løse og essayistiske eller kommer ikke ordentlig rundt om det emne, titlen lover dækket. Fx skriver Gillian Fellows-Jensen en artikel om »Vikinger

i vest«, hvori vi bliver oplyst om, at man af stednavnestudier kan slutte, at der før vikingernes ankomst ikke var nogen befolkning på Island og Færøerne, mens den der var på Orkney- og Shetlandsøerne flygtede, og den på Hebriderne og Man blev boende sammen med vikingerne. Dette strider delvis mod oplysninger i kataloget (s. 52), men eftersom vi stort set ikke bliver oplyst om grundlag og ræsonnementer bag disse konklusioner, overlades læseren til sin måben. Også om vikingerne i øst bliver vi naturligvis underrettede, herunder om det bekendte problem vedrørende vikingernes evt. grundlæggelse af det russiske rige. Christian Adamsen forholder sig imidlertid noget tøvende til dette problem. I den sammenhæng kan der være grund til at slå på tromme for, at den danske ekspert i russiske middelalderkrøniker, John Lind, på det seneste nordiske historikermøde gjorde opmærksom på, at alle i Vesten kendte versioner af den såkaldte »Nestorkrønike« lader Rurik grundlægge Novgorod, men at der findes en anden overlevering, der lader ham grundlægge Ladoga. Denne sidste er efter alt at dømme den autentiske, og dermed strider krønikeoplysningerne ikke længere mod de arkæologiske udgravningsresultater (John Lind: »De russiske krøniker som kilde til kontakter i Østersøområdet«, *Det 22. nordiske historikermøde... Rapport I: Norden og Baltikum*, red. Kaare Tønnesson, Oslo 1994).

Blandt de mere originale vinkler er Niels Lunds, idet han spørger, hvorfor der opstod tre og ikke kun én stat i Skandinavien i vikingetiden. Han demonstrerer i høj grad spørgsmålets relevans, men giver dog ikke noget egentligt svar på det. Karsten Friis-Jensen har også en særlig vinkel, men på Saxo. Han argumenterer godt for, at Romerrigets historie spiller en væsentlig strukturerende rolle for Saxos værk, og at det

er vigtigt for Saxo at demonstrere, at den danske historie er helt på højde med den romerske. Måske kan man i forlængelse heraf begrunde, hvorfor Saxo slutter i 1185, idet værket stort set slutter med, at danerne frigør deres land fra at være et len under det tysk-romerske kejserrige, Romerrigets arvtager. Noget, som der efter Saxos mening gik ry om helt til Byzans/Konstantinopel, hvor jo også en arvtager efter Romerriget boede.

Den efter undertegnede smag mest interessante artikel er imidlertid Lotte Hedeagers om det økonomiske system i vikingetiden og dets udvikling. Heri argumenterer hun overbevisende for, at vikingetidens »vareomsætning« grundlæggende har bestået af en plyndrings- og gavegivningsøkonomi. Afgørende for stormænds position i samfundet har været, at de var i stand til at skaffe ressourcer til ved hjælp af gaver af først og fremmest guld og sølv at knytte et krigfølge til sig, men også at de kunne skaffe nødvendighedsvarer til de mere almindelige mennesker, som var knyttet til dem. Og gullet og sølvet blev først og fremmest fremskaffet via plyndring. Dermed burde det være ude med den betragtning af vikingerne som *fortrinsvis* fredelige købmænd, som har været fashionabel i snart mange år. Denne ros kan anmelderen nok tillade sig, selv om han i en note til artiklen takkes for konstruktiv kritik, thi hele denne argumentation har han ikke haft noget at gøre med. Derimod nok med at diskutere, i hvilket omfang der skete ændringer i dette system i vikingetiden hen imod en mere regulær handelsøkonomi, og denne diskussion kan der så være en lejlighed til at føre lidt videre her. Et væsentligt problem i denne sammenhæng er, hvorledes vi skal betragte vikingetidens byer. Lotte Hedeager er inde på, at de spiller en rolle for kongens fremskaffelse af prestigevarer til brug for oprethol-

delsen af magtsystemet. Men til byerne importeredes også mere dagligdags varer som klæberstenskar, kværnsten m.m. Disse ting indgik efter Lotte Hedeagers mening ikke i det gaveøkonomiske system. Og der er tale om ting, som arkæologerne finder så at sige hver gang, de udgraver en vikingetidsbebyggelse. Skal vi så forestille os, at sådanne ting er kommet til byerne som handelsvarer og herfra gennem en handelsøkonomi distribueret til så at sige hver en husstand i landet? Næppe, dertil må bysektoren ganske enkelt have været for lille. Ifølge Peter Sawyers artikel om de samme problemer i det ovennævnte katalog havde den største af byerne, Hedeby, mere end 1.000 indbyggere og den næststørste, Birka, ifølge forholdet mellem antallet af grave de to steder, det halve antal. I Danmark med 3-5 byer før år 1000 må bybefolkningen da have udgjort væsentlig under 5.000 mennesker omkring år 1000. Hvis det totale befolkningstal har udgjort 1/2 million mennesker, hvad der er lavt sat i forhold til det, man plejer at regne med, har bybefolkningen altså *meget* højt regnet udgjort 1% af landets befolkning i slutningen af vikingetiden. Bysektorens betydning for den samlede økonomi må have været yderst beskedet. Som supplement hertil fremdrager Peter Sawyer sæsonmarkeder. Men skal man forestille sig »frie« købmænd, der kom rejsende langvejsfra for at deltage i sådanne, eller som drog omkring i landet og faldbød deres varer? I så fald har købmændene i hvert tilfælde næppe været udenlandske, thi én af de ting, som mislykkedes for Knud den Hellige (død 1086),

var at tilsikre fremmede retsbeskyttelse i Danmark. Og så var det næppe tilrådeligt for udenlandske købmænd at komme andre steder med deres varer og penge end på de få steder, hvor kongemagten kunne garantere deres sikkerhed. Personligt er jeg mest tiltalt af den tanke, at høvdinge som den Sibbe Føldarsson, der ifølge Karlevi-stenen på Øland rådede over land i Danmark (s. 208), også så det som sin opgave at organisere fremskaffelsen af mere dagligdags varer til sine »klienter« – udenlands eller fra de få og små byer. Imidlertid er det ubestrideligt, at der har været anvendt mønter i byerne, og det tyder jo i retning af et handelsøkonomisk system. Det er svært at tro, at mønterne væsentligst har tjent et propagandistisk eller symbolsk formål, som Lotte Hedeager er inde på (s. 62f). Det var i så fald en kostbar PR-virksomhed. Snarest har kongerne allerede i forbindelse med de ældste udmøntninger kunnet forlange, at (visse?) betalinger i byerne skulle foregå ved hjælp af mønter, som måtte erhverves til en tvangskurs. Derved kunne kongen få sit sølv til at yngle. Der er altså tegn på en spæd begyndende handelsøkonomi i vikingetiden. Men det er nok værd at understrege, at plyndrings- og gavegivningsøkonomien fortsatte længe efter. Det kan bl.a. aflæses hos Saxo, men også af, at sagaer og den norske Gulatingslov er så indforståede med systemet.

Den store udstilling satte sig altså blivende spor. Spor, som det i det store og hele kan anbefales alle interesserede at tilegne sig, hvis ikke det allerede er sket.